

בסיועהא לשמיה

גליון שבועי
פרדס
יהודה

עשרת ימי תשובה
תשפ"ז

תוכן הענינים

שיעור הפדיון לתענית	ג
א. מקור וטעם הענין שמהני פדיון לתענית	ג
מח' ראשונים אי מהני פדיון לתענית וההכרעה בזה	ג
טעמא דמילתא שע"י פדיון התענית מתכפר חטאיו	ה
ב. דעת הרמ"א לפי"ד המג"א שפדיון התענית הוא הדמים שהיה נותן חילוף התענית	ו
ג. דעת הנוב"י ועוד, ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום	ז
דעת הנוב"י ששיעור הפדיון ישער לפי ערך אכלו בו ביום	ז
דעת היפה ללב שיתן בעד התענית שיעור שהוא יוציא לאכילת אותו יום	ח
דעת רביה"ק בעל ה'שומר אמונים' שפדיון תענית הוא כפי ערך משקל של הלחם שאדם בינוני אוכל בכל יום והכפל מזה הוא פדיון התענית	ט
דעת הרה"ק מסאטמאר זי"ע ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום	י
דעת הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע דמשערין ביום שנצטוו לענגו יום השבת שאוכל ג' סעודות	יא
דעת הויען יוסף שיפריש צדקה כערך שיווי של אכילתו	יב
דעת הגר"מ פיינשטיין לפדות התענית בשיעור ב' סעודות	יב
דעת המהרש"א ועוד ושכ"פ המשנ"ב דאף במתענה ראוי ליתן דמי שיעור אכילתו	יב
ד. דעת הבא"ח ועוד, שיפדה כל יום תענית כסף לצדקה שוה סעודה אחת	יג
ה. דעת החיד"א והדברי חיים שיתן כפי נדבת לבבו	טו
דעת החיד"א לפדות התענית במטבע שהוא דבר חשוב קצת	טו
דעת הרה"ק מצאנז זי"ע שפדיון התענית הוא לפי נדבת לבבו ולפי ערכו	טו
ו. דעת החס"ל דמכין שע"י תענית יום א' ממעט ממנו איסר דם, יכול לפדותו בנתינת איסר כסף לצדקה	טז
ז. דעת הרש"ש הק' לפדות כל יום תענית בפרוטה	יח
שיעור הפרוטה בזמנינו	יט

שיעור הפדיון לתענית

כתבו הספרי מוסר, ובראשם ספר הרוקח וספר חסידים, הרבה תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד - ומיתה בידי שמים - אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו, וכמו בדורות הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו, שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות אפי' על כריתות ומיתות ב"ד, ומכ"ש על מ"ע ומל"ת שאין בהן כרת, אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל - אלא מאי תקנתי' כדכתיב (דניאל ד', כ"ד) "וחטאך בצדקה פרוק", (לשון התניא באגרת התשובה פ"א ופ"ג).

והנה אופן הפדיון וטעמו איכא מבוכה בהא בדברי הפוסקים, ואשר ע"כ מנעו רבים לעשות הפדיון, ולכן אמרתנו לבארם בעזה"י, כעת בימי הרחמים והתשובה, שהרי אפי' על עבירות שאדם דש בעקיבו ככעס וגאווה, מצינו בזה סדר תעניות בדברי האר"י. וע"י סדר הפדיון שיתבאר¹ ובפרט אופן הז' ששוה לכל נפש, יכל לצחצח נפשו מכל טומאה וזוהמא, כדי שיוכל להיות דבוק אל ה' בכל עת, וליבו יבער כגחלי אש ב"דבקה נפשי אחריו - ואהבת עולם אהבתיך".

א. מקור וטעם הענין שמהני פדיון לתענית

מח' ראשונים אי מהני פדיון לתענית וההכרעה בזה

והנה טרם שנבאר אופני הפדיון, נקדים בקוצר אמרים ונאמר דהנה הב"י בהל' תענית (סי' תקס"ח) הביא דעת הרא"ש (תענית פ"א סי' ט"ז) שלא מהני לתת תמורת תענית צדקה לעניים, דהא אמרינן (ברכות דל"ב ע"ב) 'גדולה תענית מן הצדקה, שזה בגופו וזה בממונו', נמצא שאין התשלום שוה, מאידך הביא דעת רבינו ירוחם (ני"ח דקס"ג טו"ג) שלאחר שהביא דברי הרא"ש כתב 'וראיתי לרבותי נוהגין לפדותו כשיש בו צער או אונס',

¹ וסדרתיו לפי סדר חומרתן.

ובהל' נדה (סי' קפ"ה) הביא הב"י דברי המרדכי במסכת שבועות (סי' תשנ"ד) שכתב שהשיב הר"מ 'ואם לא יוכל להתענות יתן י"ב פשיטים לצדקה, ובדרכי משה (שם אות ב', ובאו"ח סי' של"ד אות ח') הביא תשו' הר"מ בשם התרומת הדשן (ח"ב סי' ס'), וכן פסק להילכתא הרמ"א וכל הנך רבוותא שהובא להלן, ועוד רבים.

אמנם לא אכחד מלהביא דעת המנחת יהודה² (יחזקאל אות פ"ח, עמ' קפ"ח) שהאריך לפקפק בזה, ותו"ד שענין התעניות שכתב האר"י ז"ל הם חלף ותמורת היסורים הראויים לבא עליו אחר שובו בתשובה, כמבואר בגמ' יומא (דפ"ו ע"א) 'עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה, תשובה ויה"כ תולין ויסורין מכפרים', וע"י שמביא היסורים בעצמו עליו, לא יבוא עליו הכתוב (בחוקתי כ"ו, י"ח) "ויספתי ליסרה אתכם וגו'", ו'מאחר שכל עיקר חיוב התעניות אינם כי אם חלף היסורין, א"כ בודאי לא יועיל הון ביום עברה (משלי י"א, ד') יען שאין פדיון זה כי אם צדקה כשאר הצדקות, ואין הצדקה נקראת יסורין, ואין פדיון זה מועיל כי אם לדחות היסורין מעליו מזמן לזמן', אמנם אח"כ (שם עמ' ק"צ) כתב לבע"ת שאינו יכול להתענות כ"כ ימים רבים, שיתענה על כל חטא ועון תענית אחת בלבד כיוה"כ ושאר התעניות הקצובים לאותו עון פדה יפדה אותם בצדקה (ע"כ).

ועל עצם קושייתו מלבד מה שדעת הראשונים והאחרונים אינו כן כמו שנתבאר, ובפרט מש"כ המג"א שהובא להלן (באות ב' ד"ה והנה) ששקול צער הממון כנגד צער התענית. אפשר דהנה כתב התניא (שם בפרק ב') 'מצות התשובה מה"ת הוא עזיבת החטא בלבד, אמנם שיהיה לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו, היה צריך להביא קרבן עולה - והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש, וכאדם שסרח במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו, אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך - ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים,

² למקובל האלה-י רבי יהודה פתייה זי"ע.

אף שאין בהן כרת ולא מיתה בידי שמים, כמו על הכעס קנ"א תעניות', ולפי"ז א"ש³ דגם צדקה מיקרי דורון.

ואסיים במש"כ הבא"ח בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סי' ל"ה) 'איך שיהיה פדיון התעניות בצדקה למי שהוא אנוס, ואינו יכול להתענות, הוא מפורש בדברי גאוני עולם, ובודאי אשר תקנו ויסדו הוא רצוי ומקובל לפני השי"ת, וכבר נצטוינו בתורה (שופטים י"ז, י"א) "על פי התורה אשר יורוך וכו'", ואין לומר זה נאמר על הראשונים דוקא, הלא אמרו (ר"ה דכ"ה ע"ב) 'יפתח בדורו כשמואל בדורו', ובודאי גם האחרונים ז"ל כונתם לש"ש, ורוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם', מיהא הא ודאי לכו"ע דגדולה תענית יותר מהצדקה, אמנם ביכול דבר הכתוב, אבל בלא"ה "חטאך בצדקה פרוק".

טעמא דמילתא שע"י פדיון התענית מתכפר חטאיו

והנה נתבאר לן מדברי התניא (שם סוף פרק א') והמנחת יהודה הנז' דענין פדיון התענית, הוא חלף ותמורת היסורים, אשר ממרקין עווונתיו בכריתות ומיתות בי"ד, או בשאר עווונות בלא עשה תשובה כדאיתא בגמ' יומא (שם), והענין בשורש, אפשר דהנה כתב התניא (בפרק ל"ז) 'ואין לך מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך כבמצות הצדקה - [ש]בצדקה שאדם נותן מיגיע כפיו הרי כל כח נפשו החיונית מלובש בעשיית מלאכתו, או עסק אחר שנשתכר בו מעות אלו, וכשנותן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה', וגם מי שאינו נהנה מיגיעו, מ"מ הואיל ובמעות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית, הרי נותן חיי נפשו לה'. ולכן אמרו רז"ל (בב"ב ד"י ע"א) שמקרבת את הגאולה, לפי שבצדקה אחת מעלה הרבה מנפש החיונית, מה שלא היה יכול להעלות ממנה כל כך כוחות ובחי' בכמה מצות מעשיות אחרות', וענין זה נתבאר ג"כ בארוכה בדברי האריז"ל בשער המצות (פ' משפטים בד"ה גם נבאר) שהממון הוא חלקי נפשו.

ואשר ע"כ ע"י פדיון התענית בממון שהוא כח נפשו, המה נעשים מרכבה לאותם ניצ' נפשו אשר נפלו בקלי' מחמת העון ההוא, וע"י שנותן חיי נפשו

³ עכ"פ מלבד מכריתות ומיתות בי"ד, ראה סוף פ' א'.

לה' מעלה אותם ניצ"ק לשורשם, דהנה איתא בשעה"כ (דרושי הלילה דרוש ח' דנ"ז ע"ב) שהניצ' נתקנים במלכות העליונה שבאצילות יעו"ש בארוכה, והנה איתא בספר הליקוטים (פ' ראה עה"כ פתוח תפתח, ובישעיה עה"כ והיה מעשה) דהעני המקבל המעות רומז אל ה' אחרונה שהוא המלכות. ולהכי ע"י שפדה יפדה חטאיו בצדקה ונותנם לעני מעורר ופועל בזה לעילא להעלות משאול נפשו, אל ה' לתקנם במלכות העליונה.

ועפי"ז יובן היטב ענין התענית גופיה, דהנה מודעת דברי הגמ' ברכות (די"ז ע"א) 'רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא, בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים, גלוי לפניך, בזמן שביהמ"ק קיים אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו, ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני', והנה איתא (שעה"כ סוכות דרוש ה', ובספר הליקוטים פ' וירא עה"כ וה' פקד) דנוק' קדישא דאצילות נקראת מזבח'. ואשר ע"כ ע"י התענית מעלה מגיא צלמות חלבו ודמו שנפלו ע"י העון ההוא למזבח העליון לתקנם ולזככם.

ב. דעת הרמ"א לפי"ד המג"א שפדיון התענית הוא הדמים שהיה נותן חילוף התענית

והשתא נבוא לתור בשיעורן של דמי הפדיון, הנה אדונינו הרמ"א כתב בשו"ע ענין פדיון התענית בג' מקומות, ה"ה בהל' שבת (סי' של"ד סעי' כ"ו) כתב 'אם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום - ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה"⁵, ובהל' תענית (או"ח סי' תקס"ח סעי' ב') הביא 'יש אומרים שאם מצטער הרבה בתעניתו יכול

⁴ וצ"ב דבשעה"כ אסרו חג דרוש ב' איתא דמזבח הוא במלכות דיצירה כי עולם היצירה נקרא אל יהו"ה והוא בגי' מזבח.

⁵ והאחרונים האריכו בהא טובא, בשיעורן בזה"ז, ואעתיק רק מש"כ בספר מדות ושיעורי תורה (פרק ל"א סעי' כ"א) שחישב שהוא צ"ו פרוטות. ברם ראה מה שהובא להלן באות ז' ד"ה וכעין, בשם הערוה"ש, ובאות ג' בשם הטה"ק, והדברי יואל.

לפדותו בממון', ובהל' נדה (יו"ד סי' קפ"ה סעי' ד') כתב 'ואם לא יוכל להתענות, יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה, כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני', וסתם ולא פירש טעם הפדיון בזו האופן, וכן במקור דבריו בדברי הראשונים לא נתבאר הטעם.

והנה המג"א בהל' תענית שם (בסקי"ב) כתב ע"ד הרמ"א 'ועססי' של"ד שיעור הפדיון, ונ"ל דהעשיר יתן לפי עשרו, דהטעם ששקול צער הממון נגד צער התענית, ובעשיר דין מאה מנה כדין פרוטה לעני', וצ"ב טובא במש"כ 'ונ"ל דהעשיר יתן לפי עשרו', דהרי הם דברים מפורשים בדברי הרמ"א הנז' בהל' נדה, וחזיתי שבמחצה"ש (על המג"א שם) הביא שכבר הק' כן בתוספת שבת (בסי' של"ד סקנ"א) ואל"ד 'ולא מפיו אנו חיינ', שכ"כ רמ"א בי"ד ססי' קפ"ה ע"ש', וראה מה שתי' שם המחצה"ש. עכ"פ נמצינו למדין מדברי המג"א והביאו השועה"ר (בסי' של"ד סעי' כ"ח), והמשנ"ב (שם סקפ"א) שטעם הפדיון בזו האופן 'ששקול צער הממון כנגד צער התענית', והיינו הדמים שהיה נותן חילוף התענית, זהו דמי הפדיון. ובזמנו דהרמ"א לעני הוא השיעור י"ב פשיטין.

ג. דעת הנוב"י ועוד, ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום

דעת הנוב"י ששיעור הפדיון ישער לפי ערך אכלו בו ביום

עוד דרך מצינו בהא בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סי' ס"ב) שדן לגבי אחד שהוי ספק טובא אי עבר על איסור כרת, וכתב בזה"ל 'ואם לבו נקפו לצאת חובת ארבעים יום צום, ידעתי שכחו כשל, כפי שכתב בעצמו, ויפדה בממון ושיעור הפדיון, ישער לפי ערך אכלו בו ביום'. אך מאידך במקו"א (שם או"ח סי' ל"ה) כתב דרך תשובה לגבי איסור כרת ואל"ד 'ואחר שהזכיר מעלתו שהוא עתיר נכסין מאוד - מה טוב אם יחשוב תשובת המשקל של הרוקח. וכפיל המספר שלש פעמים, לפי דעת הקנה חכמה⁶ ומספר הימים

⁶ דס"ל שהחוטא כמה פעמים באיזה עון די שיתענה מספר הימים ג' פעמים, וראה מש"כ להלן בסמוך בשם הטה"ק, וראה בשו"ת רב פעלים (שם), ובמנחת יהודה (שם עמ' קפ"ז) ועוד, שהאריכו בזה, ואכמ"ל.

שיעלה סך הכל יפדה בצדקה, עפ"י חשבון המבואר בא"ח סוף סי' של"ד בעד כל יום סך שנים עשר פשוטים - וסך הכל שיצרוף בחשבון יחלק לצדקה', ועפ"י מש"כ להלן בסמוך בשם הטה"ק והרמ"מ שס"ל דגם חשבון הי"ב פשיטין שכתב הרמ"א הוא דמי אכילתו⁷, א"ש. אך אכתי צ"ב במה שהצריך לו י"ב פשיטין, הגם שהוא עתיר נכסין מאוד, דהרי במג"א הנז' שם מבואר שהעשיר ירבה על הי"ב פשוטים, ואפשר דמכיון שגם קצב לו שם מספר תעניתים הצריך לו לפדות מספר התעניתים שקצב הרוקח, ס"ל דסגי בי"ב פשוטים.

דעת היפה ללב שיתן בעד התענית שיעור שהוא יוציא לאכילת אותו יום

וכ"ה ביפה ללב⁸ (ח"ב סי' תקע"א אות ז') שכתב 'תיקון למי שצריך להתענות ולא עצר כח להתענות - יטול ביום שהיה ראוי להתענות, חתיכת פת חריבה, וקישון קטן של מים, ויאכל אותו פת חריבה וקישון קטן של מים דוקא ולא יותר, ואפילו אם הוא צמא למים ורעב ללחם, לא יאכל ולא ישתה יותר מאותו שיעור שנטל, ולא ישתה באותו יום כלל ועיקר כמו שעושה ביום תענית והוי כאילו התענה - ועכשיו הורו המורים למי שראוי להתענות ולא יכול, שיתן בעד התענית שיעור שהוא יוציא לאכילת אותו יום אם מעט ואם הרבה, וא"כ טוב למעט בו ביום באכילתו שיאכל וישתה כשיעור הנז' דוקא, וכשיעור דמיהם יתן ג"כ לצדקה באותו יום, לקיים "טוב אשר תאחוז בזה, וגם מזה אל תנח את ירך כי ירא אלקים יוצא את כולם" (קהלת ז', י"ח)⁹.

שו"ר בספר שמחת הרגל¹⁰ דט"ו ע"ב ברמז שו"ע שכתב וז"ל ערוך רומז על הארש שבסיגופיו ותעניותיו, יעריך ערך לחם ודמי סעודתו שהיה לו

⁷ ודלא כמג"א הנז' באות ב' ד"ה והנה.

⁸ לרבי יצחק בן מהר"ח פאלאג'י זי"ע.

⁹ ברם ראה להלן בסמוך בדברי הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע לשער לפי ערך ג' סעודות שאוכל ביום השבת.

¹⁰ לחיד"א.

לאכול בימי הצמות ויתננו לעניים - וזהו הרמז שלחן ערוך להעריך דמי סעודתו, ולחלקם ביעקב הדלים ואומללים יע"ש, וכ"ש כשהוא בתמורת תענית, שצריך לתת ג"כ שיעור מה שנהנה בו ביום שהיה ראוי להתענות¹¹.

דעת רביה"ק בעל ה'שומר אמונים' שפדיון תענית הוא כפי ערך משקל של הלחם שאדם בינוני אוכל בכל יום והכפל מזה הוא פדיון התענית

וכ"כ רביה"ק בספרו טהרת הקודש (מאמר הצדקה פרק י"ב) 'והנה מספר כל פדיון היה בזמן השו"ע י"ב פשוטים כמבואר בטור יו"ד סי' קפ"ה¹², ומאז נשתנו כפי ערך המטבעות, וכבר מובא במפרשים ובאחרונים חשבון אלו המטבעות בהמשך הזמנים, אבל כ"ז היה קודם המלחמה הגדולה הראשונה, אבל מאז ועד עתה נשתנו הזמנים והמדינות, ונשתנו כל החשבונות, לכן כפי מה שהתבוננתי בספרי האחרונים ושיעוריהם שכוונו שחשבון כל פדיון תענית לכפי ערך משקל של הלחם שאדם בינוני אוכל, והכפל מזה הוא פדיון התענית, וע"פ רוב אדם בינוני מאכלו שלש רבע קילא, - וא"כ פדיון הפ"ד תעניתים הוא חשבון פ"ד שילינג.

וכפי מה שבארתי - מהקדוש בעל התניא ז"ל [שם פ"ג], שהוא בהסכמות המפורשים שצריך על כל חטא שחטא ושנה ושילש כ"פ ח"ו, להתענות שלש פעמים מספר התעניתים המבואר לכל חטא, לכן על פגם היסוד צריך להתענות שלש פעמים פ"ד תעניתים¹³. וככה פדיונו שלשה פעמים פ"ד שילינג אם לא יחטא מכאן ולהבא - וכ"ז המספר והחשבון הוא לאדם בינוני ועני בישראל, אבל מי שזיכהו ה' בעושר או בפרנסה בהרחבה, לא יספיק לו זה החשבון של פדיון, רק צריך לחשב מה שהוא מוצא בביתו על הוצאות

¹¹ אך ראה מש"כ להלן בריש אות ה' בשם החיד"א.

¹² ולכאן צ"ל בב"י סי' קפ"ה, או בשו"ע או"ח סי' של"ד.

¹³ וראה מש"כ לעיל בריש האות זה, בדברי הנוב"י.

יום, כמה וכמה כסף, וככה יפדה כל התענית, לפי ערך פרנסתו ועושרו, כמבואר בש"ע או"ח סי' של"ד¹⁴.

והנה רביה"ק כתב כן בביאור דברי הרמ"א, וכ"ה דעת הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע בדברי הרמ"א כמו שהובא להלן בסמוך, וכן כתבנו להוכיח קצת לעיל (בד"ה עוד דרך) בדברי הנוב"י, אך לעיל (באות ב' ד"ה והנה) נתבאר עפי"ד המג"א דברי הרמ"א באופ"א, דאין הפדיון כפי חשבון הוצאת אכילתו של אותו היום, אלא טעם הפדיון ששקול צער הממון כנגד צער התענית, וא"כ צריך להוציא הוצאות כפי צער התענית, והנה במש"כ 'חשבון כל פדיון תענית לכפי ערך משקל של הלחם שאדם בינוני אוכל, והכפל מזה הוא פדיון התענית', צ"ב מהו ענין כפל הלז, ואפשר דמכיון דמאכלו של אדם הוא ב' סעודות ביום כנז"ל (באות ד' ד"ה מאידך) מדברי הגמ' יומא, להכי בעינן פדיית ב' סעודות. אך צ"ב דהרי איתא בגמ' ברכות (ד"ב ע"ב) דאפי' עני¹⁶ נכנס לאכל פתו לאחר צאה"כ, והרי מבואר להדיא בדברי האריז"ל בשער רוה"ק (ד"ו טו"ד) שבעי להתענות פ"ד ימים בלא לילותיהם. ואולי הכוונה בזה דמכיון שמוסיף לזה לפתן וגם אוכל עוד מאכלים, ובפרט לפמש"כ להלן (באות ד' שם) בשם הראב"ד, השווה בזה מידותיו שכפל מזה הוי שיעור פדיון¹⁷.

דעת הרה"ק מסאטמאר זי"ע ליתן סכום השווה דמי אכילתו של כל היום

וכ"כ ג"כ בשו"ת דברי יואל (סי' ל' אות ב') 'ושיעור הפדיון - כתב הרמ"א סו"ס של"ד שהוא י"ב פשוטים - לפענ"ד - קשה לדמות השיעור למה שהיה

¹⁴ ולכא' צ"ל ש"ע יו"ד סי' קפ"ה.

¹⁵ ואגב אורחין אציין למה שהוסיף ע"ז בספר התקנות (פל"ג) 'כל אחד מחברתנו מחוייב לשלם המס הידוע, שעושים בכל שנה פדיון נפשנו, בזמן שיוגבל - כי זה שמירת הגוף והנפש לכל ביתו על כל השנה, וגם תיקון גדול להנפש'.

¹⁶ שאוכל סעודות טרם העשיר, כדביאר רש"י בד"ה משהעני.

¹⁷ הגם דאין דרך בנ"א לאכול בזה השיעור ואפי' ליום ולילה רב הוא, מ"מ שיעור ממון הוי הכא מכיון שאוכל גם מאכלים דיקרי יותר מנהמא.

בזמניהם, דהלא כתב המג"א בסימן תקס"ח ס"ק י"ב שהטעם היא של אותו השיעור בשביל שיקול צער הממון כנגד צער התענית, - האיך אפשר לדמות לדורות הראשונים בשיעור הפרוטות, הלא אז היה הכל בזול, והיה אפשר לקנות בפרוטה הרבה, יותר ממה שקונין עכשיו במעות הרבה, כי היוקר יאמיר, ובוודאי שאין לדמות צער הפרוטה עכשיו, לצער הפרוטה שהיה בדורות הראשונים, שהכל הולך אחר חשבון המצב וחשיבות סכום המטבעות - ובזמנינו שאין לנו שום חשבון, רגיל אני לומר לפענ"ד ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום, וזה דומה קצת לתענית היום, אף שאין זה ברור כ"כ, אבל כיון שאין לנו חשבון אחר, יש סמך לדבר, ובלא"ה מי שבכוחו צריך ליתן יותר, ושוב ראיתי בספר כף החיים סימן תקס"ח שהביא כן בשם איזה ספר¹⁸ ליתן לפדיון תענית היום דמי סעודת היום, ונראה שנכון שיהיה בו גם מספר ח"י¹⁹ של איזה מטבעות, שאולי היה לראשונים טעם למספר הזה, [וכן בכרוז שיצא מבי"ד העד"ח²⁰ כתבו 'לפדות התענית בדמי הסעודות בוקר וערב, והוא לערך פעמיים ח"י שקלים, והיינו ל"ו שקלים'].

דעת הרמ"מ מלויבאוויטש זי"ע דמשערינן ביום שנצטוו לענגו יום השבת שאוכל ג' סעודות

וכ"כ האדמו"ר הרמ"מ מלויבאוויטש זי"ע בספרו שערי הלכה ומנהג (ח"ב סי' רל"ה) לבאר בדברי הרמ"א הנז' ש'אם ירצה לפדות התענית, יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה' וז"ל 'ענין התענית ע"פ פשוט היינו הצער מהעדר האכילה ושתיה, ואף שמתירים לזה להחליף בממון, עכ"פ חייבוהו לתת לצדקה, לא פחות משווי של סעודות יום זה, אפילו אם מצטער בצער התענית גם בסכום קטן מזה, אלא מתוך שהקילו עליו שאינו מתענה, החמירו עליו בשיעור הסעודות שנותן חלופם, היינו דמשערינן ביום

¹⁸ ראה להלן בריש אות ד'.

¹⁹ ראה שם בדברי הרמ"א בסו"ס של"ד 'ויתן במקום חטאת י"ח פשיטים לצדקה'.

²⁰ שבט תשפ"א.

שנצטוה לענגו יום השבת שאוכל ג' סעודות, ושווי סעודה חשובה, אף שאין שיעור למעלה, מצינו לה שיעור למטה שזה דינר (ב"ב דקמ"ו, ע"א) נמצא חלוף ג' סעודות ג' דנרי שהם י"ב פשיטי²¹. ברם ראה לעיל בדברי היפה ללב שאפשר לשער דמי הפדיון, בשיעור שאוכל באותו יום שהיה ראוי להתענות בו.

דעת הויען יוסף שיפריש צדקה כערך שיווי של אכילתו

ובשו"ת ויען יוסף (יו"ד סי' קי"ב) כתב ע"ד אחד שתיקונו להתענות ס"ט ימים, דמכיון דירדה חלושה לעולם 'נראה לפענ"ד - שיקבל על עצמו להתענות ס"ט חצאי ימים - ויפדה אידך חצי יום בצדקה, דהיינו קודם שיאכל יפריש צדקה כערך שיווי של אכילתו שיאכל בחצי יום'.

דעת הגר"מ פיינשטיין לפדות התענית בשיעור ב' סעודות

ובשו"ת דברי חכמים (עמ' כ"ט) כתב בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהורה לאחד שנפלו לו התפילין, שא"צ להתענות אלא ליתן לצדקה שיווי ב' סעודות.

דעת המהרש"א ועוד ושכ"פ המשנ"ב דאף במתענה ראוי ליתן דמי שיעור אכילתו

המרום מכל האמור שצריך לתת פדיון לתעניתו כשיעור אכילתו באותו היום, וגדולה מזה מצינו בדברי המהרש"א (בחי' אגדות) בביאור דברי הגמ' ברכות (ד"ו ע"ב) 'אגרא דתעניתא צדקתא - כדי שלא יהא נהנה מתעניתו בממונו, שיעור מה שלא אכל ושתה היום, לכך יתן שיעור הממון זה שנהנה לצדקה', וכן כבר כתב השבלי הלקט (ענין תענית סי' ר"פ), והדרישה (יו"ד סי' רנ"ו אות ב'), והמטה אפרים (סי' תר"ב סעי' כ"א). והביאו המשנ"ב (סי' סי' רנ"ו אות ב').

²¹ וראה שם שכתב עוד אופן בביאור דברי הרמ"א.

תקס"ו ס"ק י"ב), בשם האליה רבה (שם סק"ב) וא"כ לפי"ז כ"ש בפודה תעניתו דבעי למיתב דמי שיעור אכילתו באותו היום²².

ד. דעת הבא"ח ועוד, שיפדה כל יום תענית כסף לצדקה שוה סעודה אחת

עוד דרך מצינו בזה בדברי הכף החיים (סי' של"ד ס"ק קנ"ב) לאחר שהביא דברי המג"א הנז"ל (באת ב' ד"ה והנה) כתב 'מיהו המנהג ליתן בעד כל יום תענית כסף לצדקה שוה סעודה אחת, העני לפי עניו והעשיר לפי עשרו, וכך מורים בבי מדרשא', וכן כבר כתב הבא"ח בספרו לשון חכמים (ח"א סעי' ע', ועוד) 'תיקון למי שחטא בשז"ל - והוא חלוש מאד שאינו יכול להתענות פ"ד תעניות, כאשר מפורש בדברי רבינו האריז"ל בשער רוח הקדש (תיקון כ"ז), יעשה כך יתענה שני וחמישי ושני וחמישי - וביום האחרון - יעשה הפדיון של פ"ד ימים כך, יקח בידו מעות כסף שיעור שיקנה ארבעה ושמונים סעודות, שכל סעודה היא ע"ב דרהם לחם וע"ב דרהם לפתן', והביאו להלכה למעשה רבינו השד"ה בריש ספר תיקוני הנפש²³.

וכ"כ בספר מנחת יהודה (שם עמ' קפ"ח, והגם ששם פקפק בזה בעמ' ק"צ הכריע כן לדינא) 'דהיינו שיפדה את כל תענית בשיעור כסף שראוי לקנות בו פת ולפתן של סעודה אחת, העשיר לפי עשרו והדל לפי דלותו', וכ"כ הריא"ז מרגליות זצ"ל (בהקדמתו לקונטרס תיקון היסוד) 'וישנן פיעה"ק ירושלים בתי כנסיות ובתי מדרשות, וישיבות של ספרדים ואשכנזים קבועים וידועים, אשר שמה תאין ומתכנשין כל לו, המתענים באותו יום להתפלל שם תפלת מנחה, ואז פודים שם את הפ"ד תעניות בפדיון כסף של

²² וכל זה הוא דלא כמו שביאר רש"י בדברי הגמ' שם, שכן נפסק בשו"ע יו"ד סי' רנ"ו סעי' ב', ואכמ"ל.

²³ וצ"ב קצת דשם הביא בשם הבא"ח הנז' שיתענה רק יום אחד ויעשה הפדיון הנז', איברא דבשו"ת רב פעלים (שם) כתב שיתענה לילה ויום ביום הפדיון, וראה שם טעם נפלא אמאי צריך להתענות ביום הפדיון, וכ"כ המנחת יהודה הנז' באות א', ובטה"ק (שם) ובמ' תיקון היסוד פ"ד) כתב שטוב שיהיה בתענית באותו היום (ולא הזכיר לילה שלפניו, וכן בשד"ה הנז' לא הזכירו).

חמישים פונט, שהוא דמי כסף פדיון של פ"ד סעודות, וזהו למי שאין ידו משגת והעשיר לו ירבה בכסף הפדיון דמי סעודות של פ"ד יום הרגיל לו', וראה לעיל (באות ו' ד"ה והלום) שכן הוא דעת הגרא"ח נאה בדברי החסד לאברהם שיש לפדות התענית בשיעור סעודה א'. וכן כבר כתב הגרי"ח זאננפעלד זצ"ל אך כתב לחידושי בהא ואל"ד (בכרוז בשנת תרפ"ד, הובא בספר טיב התשובה סי' כ"ז) 'הגבאי יזמין דמי שיווי פ"ד סעודות, והפודה יוכל ליתן לצדקה אף פרוטה אחת כמו שנוהגין במחצית השקל'.

אך יש לדון בכ"ז שדמי הפדיון הוא סעודה אחת, דהנה איתא בגמ' יומא (דע"ה ע"א) עה"כ (בשלח ט"ז, ח') "ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל, ולחם בבוקר לשבוע", אמר רב אחא בר יעקב בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה, עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה', וכן מצינו במתני' דסוכה (דכ"ז ע"א) שהיו אוכלים סעודה אחת ביום, וסעודה אחת בלילה, וכע"ז שנינו בגמ' חולין (דק"ה ע"א, ראה שם בפ' הרא"ש סו"ס ה') ועוד, וא"כ לפי"ז הא דכתבו הבא"ח, והכה"ח שצריך לפדותו בדמי סעודה אחת היינו דמי אכילתו של כל היום, והוא כדעת הנוב"י וסייעתו הנז' (בריש אות ג'), וקצת סייעתא לזה דלא"ה הכה"ח סותר עצמו בהל' תענית (בסי' תקס"ח סקנ"ב) דהתם הביא דברי היפה ללב הנז"ל בזה"ל 'והמנהג עתה לתת לפדיון תענית לכל יום דמי סעודת היום, וכמ"ש היפה ללב'.

מאידך מצינו בגמ' סוכה (דכ"ו ע"א) 'כדטעים בר בי רב ועייל לכלה', ופרש"י 'בבוקר, כשהולכין לבית המדרש, ודואג שמא ימשכו השמועות, וטועם מלא פיו ושותה', וזה היה קודם סעודתן שהיה לאחר שחזרו מבית המדרש, ומלבד זאת מצינו בדברי המשנ"ב (בסי' קנ"ז סק"ד) 'טוב שישים אכילתו ביום קלה מבליילה, ויאכל שני פעמים ביום אם חלש לבו, ואל ימלא כרסו בפעם אחת', והיינו שיאכל ביום לבד שני סעודות²⁴, והגם שכתב המשנ"ב שהוא בשם אחרונים, עכ"ז כלשון הזה איתא בבעלי הנפש

²⁴ אך זאת יש לדחות דמיירי שמה שאוכל בסעודה אחת שיחלקנו לשנים.

להראב"ד (שער הקדושה פ"ו), וכן נהוג בזמנינו. וא"כ לפי"ז אפשר דכוונת הבא"ח והכה"ח בהל' שבת כפשוטו שצריך ליתן רק שיעור פדיון של סעודה אחת, ולא סכום השוה דמי אכילתו של כל היום, וכן קצת משמע מדברי הריא"ז מרגליות הנז', אך לפי"ז צ"ב מהו ענין פדיון של סעודה אחת והרי בעי להתענות יום שלם, וביאר לן הגה"צ רבי יחזקאל בינג שליט"א דס"ל לבא"ח דיש לפדות מה שאוכל כדי קיום הגוף, ושאר המותרות שאוכל א"צ לפדות. ועפי"ז נוהג למעשה בישיבתו הק' שיש לפדות כל יום תענית בשני שקלים. אמנם מדברי כל הנך רבנותא הנז' שכתבו שיפדה התענית בשיעור סעודה אחת, העשיר לפי עשרו והדל לפי דלותו, לא משמע הכא.

והלום חזיתי בספר טיב ההלכה [לדודי הגה"צ רבי גמליאל שליט"א] (סי' כ"ג) שכתב שפעם היה נוכח כשבחור שאל להגרי"י פישר זצ"ל שנפל לו התפילין (שחייב להתענות יום אחד) והורה לו שיתן ה' שקלים לצדקה, וביאר דבסכום זה אפשר לקנות לחמניה ולבן יעו"ש, הרי דס"ל שפדיון תענית הוא כשיעור סעודה אחת וכצד הב' הנז', אמנם פדיון תענית לבזיון תפילין קיל יותר, ראה מש"כ להלן (באות ה' ד"ה ובשו"ת) בשם הד"ח.

ה. דעת החיד"א והדברי חיים שיתן כפי נדבת לבבו

דעת החיד"א לפדות התענית במטבע שהוא דבר חשוב קצת

כתב החיד"א בקונטרס יוס"ף בסד"ר (סי' ג') 'אע"ג דמדברי מז"ה הרב חסד לאברהם ז"ל [הנז' בריש אות ו'], ובשו"ת נאמן שמואל [הנז' באות ז', ד"ה והנה] מבואר דהפודה תענית יכול לפדות בשצף כסף, מ"מ נראה בעיני שיתן על כל תענית ד' גראסיאס ממטבע טוסקאנה, שהוא דבר חשוב קצת, אך ראה מש"כ לעיל (באות ג' ד"ה וכ"ה) בשם החיד"א. דלפי ביאורו של היפה ללב בדבריו, פדיון התענית הוא דמי סעודתו שהיה לו לאכול באותו היום.

דעת הרה"ק מצאנז זי"ע שפדיון התענית הוא לפי נדבת לבבו ולפי ערכו

ובשו"ת דברי חיים (ח"א יו"ד סי' נ"ט) כתוב לאמור לענין ביהכ"נ שנעשה בו בזיון ס"ת, ואל"ד 'ולכן נראה לי לגזור תענית על אותן אנשי בית הכנסת

בה"ב, ומי שאינו בריא בכחו יוכל לפדות התענית לפי נדבת לבבו ולפי ערכו, ברם במקו"א כתב (שם סי' ל"ד) 'אך אם כבד עליו התענית, יוכל לפדותו בממון כל תענית, וליתן צדקה בעד כל תענית חצי צוואנציגר, ובעד הפסקה יתן לערך ג' ר"כ, ואם ח"ו אין ידו משגת, יתן עכ"פ צדקה כפי יכולתו, ויתענה עכ"פ תענית שעות', ושיעור 'חצי צוואנציגר' הוא י"ב פשוטים שכתב הרמ"א הנז"ל (בריש אות ב'), וכ"כ ג"כ במקו"א (ח"ב יו"ד סי' ע') על איסור כרת 'ובעד כל תענית, תתן לצדקה כפי ערך המבואר בשו"ע או"ח של"ד', ואפשר דהא דלגבי בזיון ס"ת לא כתב כן, מכיון דמיירי למי שאין ידו משגת, ויותר נראה דמכיון דהתם מיירי באיסור כרת להכי החמיר יותר.

ו. דעת החס"ל דמכיון שע"י תענית יום א' ממעט ממנו איסר דם, יכול

לפדותו בנתינת איסר כסף לצדקה

כתב החסד לאברהם (מעין ד', נהר מ"ה) להגה"ק רבי אברהם אזולאי זי"ע דבר חידוש נפלא וז"ל 'דע כי שיעור דם הנפש הוא רביעית הלוג, ומשקל הרביעית - הוא תל"ב איסרין, וכל איסר משקלו ד' שעורות - ודע כי סוד התשובה שצריך אדם להתענות ארבעים יום רצופים זה אחר זה, והענין הוא כי כשהאדם מתענה כ"ד שעות, מתמעט באותו תענית מדם הנפש חלק א' מתל"ב שהוא שיעור איסר, והמתענה ג' ימים רצופים לילה ויום - מתמעטים ממנו מדם נפשו ג' איסרין, כאלו התענה מ' יום רצופים ויותר²⁵ - בסוד התשובה הוא להתענות מ' יום זה אחר זה - כדי שיכה ויכניע את היצה"ר המחטיאו, ולמעט ממנו מ' יום זא"ז בכל יום איסר, ואעפ"י שבסעודת הלילה, חוזר ומשלים אותו המיעוט, ולכן המתענה ג' ימים רצופים - הוא יותר חשוב לפי שמתמעט בכל יום איסר איסר א', ואינו ממלאו באופן שבסוף ג' ימים מיעט מדם הנפש שיעור ג' איסרין, משא"כ במתענה מ' יום ואוכל בלילה, או אפי' אלף יום לפי שבליילה ממלא חסרונו, אבל עכ"ז המתענה מ' יום בלי הפסק מועיל לו לכפרה, כמו תענית ג' יום לילה ויום לפי - שממעט ממנו איסר מדם הנפש, בכל יום תמיד מ' יום -

²⁵ ראה שו"ע הל' תענית סי' תקס"ח סעי' ד'.

ודע כי הרוצה לחזור בתשובה, ואינו יכול להתענות מ' יום, או ג' ימים לילה ויום, יכול לפדותם במ' איסרין כסף מזוקק לצדקה, וכן מי שהיה בדעתו להתענות יום א', בנתינת איסר כסף מזוקק לצדקה יכול לפדות, ובלבד שלא יהיה תענית צבור²⁶.

וצ"ב אמאי לא יהני לפדות התענית בג' איסרין כמתענה ג' ימים, דהרי כל ענין התענית של מ' יום הוא גם שיתמעט ממנו ג' איסרין, אלא מכיון שאוכל בלילה חוזר ומשלים, להכי בעי מ' יום כמו שנתבאר. גם צ"ב במש"כ 'ולמעט ממנו מ' יום זא"ז בכל יום איסר', דהרי לעיל קאמר שרק המתענה לילה ויום ממעט ממנו איסר. ושיעור איסור בזמנינו הנה נתבאר ש'כל איסר משקלו ד' שעורות', והנה להלן (באות ז' ד"ה ושיעור) הובא דברי המחבר ששיעור פרוטה הוא חצי שעורה, הרי דשיעור איסור המה ח' פרוטות.

והלום חזיתי שהגרא"ח נאה זצ"ל בספרו שיעורי תורה (סי' ג' סעי' מ"ב, הע' צ"ו, עמ' רפ"ו) הביא דברי החס"ל הנז' בקוצר שכל יום תענית יכול לפדות בנתינת איסר, והוסיף ע"ז 'נראה טעמו דהוא עפ"י חשבון ככר בפונדיון מד"ס בסלע, שהוא לחם מזון ב' סעודות²⁷, ואיסר שהוא חצי פונדיון הוא מזון סעודה א', וס"ל דבנתינת מזון א' לצדקה די לפדיון התענית, ואעפ"י שבזמננו אין קונים באיסור א' ג' ביצים פת, מ"מ הואיל ובזמן חז"ל היה איסר חשוב לסעודה א', ס"ל דדי בזה גם בזה ז' - ואפי' עניי שבישראל יכול לקיים זה, ומכש"כ אם יתן לצדקה מה ששוה היום לחם מזון סעודה א', דהיינו קע"ג גרם פת, או ר"ל גרם פת, לפוסקים דד' ביצים הוא שיעור סעודה א', דבודאי יוצא בזה לדעת החס"ל א, אעפ"י שדרכו לאכול בסעודה

²⁶ ראה בבית הל"ס ס' תקס"ח ס"ב ד"ה יכול, האופנים שאין מועיל פדיון תענית, היכי דכבר קיבל עליו התענית.

²⁷ כוונתו להא דאיתא במתני' דעירובין (דפ"ב ע"ב) דדעת רב יוחנן בן ברוקה דשיעור עירוב הוא 'ככר' פת בכמות שהנחתום מוכרה 'בפונדיון' שם מטבע, בזמן ש'מארבע סאין' קמח נמכרים 'בסלע'.

א' יותר מד' ביצים פת', וצ"ב דהמעיינ בדברי החס"ל הנז' מובא טעם אחר לשיעור איסר.

ז. דעת הרש"ש הק' לפדות כל יום תענית בפרוטה

עוד דרך נפלא מצינו ובהא סלקינן בסידור היר"א (ח"ד דק"ז ואילך), ובסידור בניהו (דס"ו ע"ב ואילך) שהביאו סדר ט"ז תיקונים שמקורן מהרש"ש הק'²⁸ ששם מבואר שלפי סך תעניות שגילה האר"י על כל חטא ועון, כך הבא לפדות צריך ליתן סך פרוטות כמנין התעניות, וכגון על חטא הכעס כתוב שם 'ונתחיבנו קנ"א תעניות, הרי אנחנו נותנים סך קנ"א פרוטות מהמעוה שבידינו לצדקה, כנגד סך התעניות הנזכרות, ועי"ז ישובו ויתחברו כל השמות אשר פגמנו בהם'.

והנה מוהרא"י לעג'ימי זצ"ל כתב בהגהותיו לסידור בניהו שם '...לפדות כל תענית בפרוטה, וזה בודאי למי שאין ידו משגת, שהוא בדלי דלות, ובודאי שיועיל קצת לנר"ן שלו, אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים'. איברא דבשו"ת ים החכמה (סי' י"ב) כתב ש'יותר מסתבר לומר דבאמת בדלי דלות גילה הרש"ש שיש בזה תיקון אמיתי, ומי שיכול חייב לתת השיעור שכתוב בפוסקים'. וכדברי הרש"ש הק' כבר כתב בשו"ת נאמן שמואל סו"ס ח'²⁹ 'ומספר הארבעים תעניות שכתב מוהר"י איסרלן ז"ל³⁰ יפדה בממון כפי יכולתו, ובלבד שלא יפחות מפרוטה אחת ליום'³¹. הרי קמן דרך מחודשת באופן הפדיה דהנה גילה לנו האריז"ל דבכגון בחטא הכעס מכיון דפגם בשם קנ"א [כזה: אלף הה יוד הה], תיקנו הוא להתענות בשם

²⁸ כמ"ש בים החכמה המובא להלן.

²⁹ והביאו החידא הנז' בריש אות ה'.

³⁰ תרומת הדשן סי' ס', והביאו הדרכי משה בסי' של"ד שם.

³¹ ברם הגר"ח פלאג'י זי"ע כתב בספרו רוח חיים או"ח סי' של"ד סקי"ב 'כבר כתבתי כי פרוטה אחת שכתב הרב נאמן שמואל, לפי זמנו אותה פרוטה אחת שוה עכשיו ששה חתיכות', וכתב שם שהוא שיעור איסר, והשווה לדבריו דעת החס"ל הנז' בריש אות ו'.

קנ"א, ואשר ע"כ אם אינו בר הכא שיתן סך מעות בשם קנ"א כפי יכלתו, ואם דחיקא ליה שעתא שיעשה כן לכה"פ בפרוטות³².

וכעין ענין זה מצינו בערוה"ש (סי' של"ד סעי' מ"ה) שכתב שם ע"ד הרמ"א הנז' (בריש אות ב') 'ואם ירצה לפדות התענית, יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה', וז"ל 'ושיעור המטבעות של הפשוטים לא ידענו היום, ואנו רגילים לחשוב זאת בפרוטה', אך איהו מיירי שיתן בעד כל יום י"ב פרוטות, וכן מצינו בבן איש חי הנז"ל (בריש באות ד') שכתב ש'יעשה הפדיון של פ"ד ימים כך, יקח בידו מעות כסף שיעור שיקנה ארבעה ושמונים סעודות, שכל סעודה היא ע"ב דרהם לחם, וע"ב דרהם לפתן', וכתב שם בתיקון עון נדה (סי' ס"ז) שאיתא בשער רוה"ק (תיקון ח"י) שתיקנו להתענות פ"ב יום, וביאר אופן פדיונו ש'יביא פ"ב מטבעות של כסף, אשר לפחות יהיה המטבע שוה לקנות בו, ע"ב דרהם פת וע"ב דרהם לפתן³³, וכן מצינו בשו"ת דברי יואל הנז' (באות ג' ד"ה וכ"כ ג"כ) לענין מספר ח"י.

שיעור הפרוטה בזמנינו

ושיעור הפרוטה בזה"ז כתב המחבר (אבהע"ז סי' כ"ז סעי' י', ובחו"מ סי' פ"ח סעי' א') 'שיעור הפרוטה משקל חצי שעורה של כסף', ובזמנינו [תש"פ] הוא קרוב לט' אגורות. אך דא עקא דהנה הסמ"ע (שם סק"ב) העלה ע"ד המחבר דזה שיעור של מטבע שמינית הפעניק, וכתב שם 'וק"ק לומר כן דשמינית מפעניק, יחשב ממון לקדש בו את האשה, ולהיות הדיינים נזקקים לו, ואפשר לומר שבימיהן היו הפירות והקנינים בזול, ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות, ולכך היתה הפרוטה חשובה כממון, ולפ"ז בזמנינו

³² אבל בפחות מפרוטה וכגון קנ"א אגורות לאו כלום הוא, הן דלא הוי נתינה לעני דפחות מש"פ לא נקרא ממון בכל התורה, והן דא"א לחשבו למנין, ופשוט הוא.

³³ וכתב שם דבר חידוש והאריך בזה בשו"ת רב פעלים (שם) וז"ל 'אם פודה תעניות של תיקוני עונות שגילה סודם רבינו האר"י זלה"ה בשער רוה"ק - שמספר התעניות מכוונים כנגד מספר שמות הקודש שפגם בהם, שצריך לסדר הכסף בהפרשתו לצדקה, ע"פ סדר מספר השמות שצריך לתקנם', אמנם משאר הפוסקים הנז' לא משמע הכא.

דאין יכולין לקנות בפרוטה כי אם מעט מזעיר, מן הדין הוה לן למימר דאין קידושי אשה סגי בפרוטה, ולא פדיון הבן בשני זהובים, צ"ע' והביאו הש"ך (יו"ד סי' רצ"ד סקט"ו), והחלקת מחוקק (סי' כ"ז סקכ"ד). והנה בש"ך (יו"ד סי' ש"ה סק"א) צידד לחלוק על הסמ"ע לענין פדיון הבן דשני זהובים הוי ממון חשוב. מ"מ בנ"ד הגם שכל מספר התעניתם שנותן מצטרף לממון חשוב שנותן לעני, מ"מ מכיון שפודה כל תענית בפרוטה, א"כ לגבי כל פרוטה ופרוטה לאו נתינה היא, ול"ד לפדה"ב דלא תליא כלל בפרוטה אלא בשני זהובים.

אך י"ל דלכאו' הסמ"ע מיירי רק לענין היכי דבעי נתינה חשובה כקידושי אשה וישיבת הדיינין, אבל לשאר מילי מודה, דלא אשתמיט לשום אחד מהפוסקים לומר לענין השבת אבידה וגזילה וכד' דלדעת הסמ"ע לא הוי פרוטה כזמנינו, וגם הסמ"ע גופיה בהל' אבידה ומציאה שכתב שם המחבר (סי' רס"ב סעי' א') 'כל אבידה שאינה שוה פרוטה - אינו חייב להכריז עליה' לא העיר מאומה, וכן בהל' גזילה (סי' ש"ס סעי' ב') לא כתב מידי. וא"כ ה"ה בנ"ד לענין נתינה לעני די בפרוטה דזמנינו.

ומצאתי לי חבר נאמן דרבינו המקנה (הל' קידושין סי' כ"ז סקי"ט) כתב ע"ד הסמ"ע דהדבר הזה תליא בדברי הגמ' קידושין (ד"ג ע"ב) בגירסת רש"י (ד"ה לא), ותוס' (בעמ' א', ד"ה ואשה) דלרש"י דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה, משום דגנאי היא לה, היינו דאפי' אם הוא חשוב כסף, אם לא חשוב להיות ש"פ היוצא באותו זמן, לא מקניא נפשה. אבל לשי' ר"ת דלא גרס נפשה, כיון דשם כסף עליה מתקדשת בו (ע"כ), משמע מדבריו דלשאר מילי מודה דאף בזה"ז דין פרוטה הוא חצי שעורה. וכן הגרא"ח נאה זצ"ל בספרו שיעורי תורה (שם עמ' רפ"ג) כתב כע"ז מדיליה, ועפי"ז כתב לענין 'פדיון מעשר שני בזה"ז שאינו פודהו כדי דמיו, אלא אפי' שוה מנה מחלל

על ש"פ [קידושין די"א ע"ב], י"ל ג"כ דלא בעינן חשיבות לפרוטה כפי ערך הקנינים באותו הזמן, אלא סגי בפרוטה של תורה³⁴.

מלבד כל זאת רבו החולקים על הסמ"ע, הלא המה הגר"א (יו"ד סי' ש"ה סק"ד) כתב 'צריך לידע שאין משתנה שיעור הפרוטות, וכל המטבעות מימות משה'. וכן האבני מילואים (סי' כ"ז סקכ"א) הביא 'לא אזלינן בתר יוקר וזול התבואה, אלא שיוכל לקנות בו חצי שעורה כסף'. וכ"כ התפארת ישראל (שבועות פ"ז מ"א בועז אות א') ס"ל ד'הפרוטה קצוב ועומד בכל עת בשוה', והכין נקט הערוה"ש (אהע"ז סי' כ"ז ס"ג) ואל"ד 'יש מפקפקין לומר דבזה"ז אין חשיבות בפרוטה - חלילה לומר כן', וכ"פ החזו"א (אהע"ז סי' ס"ו סק"כ, ועוד) 'מש"כ הסמ"ע - תמוה מאד שאין השיעור משתנה לעולם'.

ברוך הוי"ה לעולם אמן ואמן

³⁴ עוד כתב שם בעמ' רפ"ה לחשב בארוכה לפי"ד הסמ"ע שיעור ערך פרוטה בזמן חז"ל לערך זמנינו, והסיק שהוא ערך קרוב שלש פעמים יותר מחצי שעורה כסף, אמנם הביא דמדברי הש"ך (יו"ד סי' רצ"ד סקט"ז) מבואר שבזמנו חישובו הפרוטה ד' פעמים יותר.